

Yritysvastuun sanasto

A

Arvot

Yrityksen arvoissa määritellään, millä tavalla yritys harjoittaa liiketoimintaa. Kaikkien yrityksen työntekijöiden edellytetään toimivan yrityksen arvojen mukaisesti.

Auditointi

Yritystoiminnan sisäinen tai ulkoinen tarkastaminen suhteessa yrityksen omiin hallinnointijärjestelmiin tai standardeihin (esim. ISO:n laadunhallinta- tai ympäristöstandardit), joita yritys toiminnassaan noudattaa. Standardin kriteerit täyttävä yritys voidaan sertifioida ulkoisella auditoinnilla.

Avoimuus

Yksi vastuullisen yritystoiminnan kulmakivistä. Vastuullinen yritys viestii aktiivisesti ja avoimesti kaikille sidosryhmilleen niin toimintansa positiivisista kuin negatiivisistakin vaikutuksista ympäristöön, ihmisiin ja talouteen.

Ks. myös Läpinäkyvyys

B

Base of the Pyramid / Bottom of the Pyramid (BoP)

Base of the Pyramid -markkinoiksi kutsutaan noin neljän miljardin pienituloisen ihmisen muodostamaa markkinataloutta Afrikassa, Aasiassa, Etelä-Amerikassa ja Itä-Euroopassa. BoP-liiketoiminnan perustana on ajatus siitä, että maailman pienituloisimmat otetaan mukaan yritysten liiketoimintaan yhteistyökumppaneina ja innovaattoreina perinteisen kuluttaja- tai tuottajanäkökulman sijaan. Yhteistyön avulla voidaan kehittää liiketoimintaa ja markkinoita, josta hyötyvät niin yritykset kuin köyhät yhteisöt.

Biodiversiteetti

Ks. Monimuotoisuus – luonnon

BSCI (Business Social Compliance Initiative)

BSCI on kansainvälisesti laajin yrityslähtöinen aloite sosiaalisten parannusten aikaansaamiseksi globaaleissa toimitusketjuissa. Aloite pyrkii erityisesti riskimaiden tavarantoimittajien työntekijöiden työolojen parantamiseen.

C

Cleantech

Cleantech tarkoittaa puhtaan teknologian tuotteita, palveluita ja toimintatapoja, jotka ehkäisevät tai vähentävät liiketoiminnan negatiivisia ympäristövaikutuksia. Cleantech-liiketoimintaan kuuluvat mm. *kierrätys, uusiutuvan energian kehittäminen sekä kestävät liikenneratkaisut.*

Ks. Cleantech Finland

Code of Conduct

Ks. Eettinen toimintaohjeisto

Corporate Governance

Ks. Hyvä hallintotapa

Cradle-to-Cradle

Jätteen tuotantotapa, jossa käytetään vain ympäristöystävällisiä raaka-aineita, jotka voidaan lopputuotteen käytön päätyttyä kierrättää ja käyttää uudelleen uuden tuotteen raaka-aineena.

Cradle-to-Grave

Tuotteen elinkaari. Cradle-to-Grave-periaatetta noudattavat yritykset ottavat vastuun tuotteensa koko elinkaaresta aina sen hävittämiseen asti, mutta eivät hyödynnä sitä uudestaan tuotannossaan kuten cradle-to-cradle-periaatteessa.

Creating Shared Value (CSV)

Ks. Yhteisen arvon tuottaminen

D

Degrowth

Ympäristöajatteluun sekä kulutuksen ja kapitalismin kritiikkiin perustuva poliittinen, taloudellinen ja sosiaalinen liike, joka kannattaa talouden kutistamista, koska ylikulutuksen uskotaan aiheuttavan pitkäkestoisia ympäristöongelmia ja sosiaalista epätasa-arvoa. Degrowth-liike vastustaa kestävästä kehityksestä, joka pyrkii korjaamaan ympäristöongelmia, mutta nojaa silti ajatukseen talouskasvusta.

Ks. Degrowth Finland

Dow Jones Sustainability Index (DJSI)

Pörssi-indeksi yhteiskuntavastuun kriteerit täyttävälle yrityksille. DJSI-indeksit arvioivat yritysten suorituskykyä sosiaalisilla, taloudellisilla ja ympäristökriteereillä.

Ks. DJSI:n verkkosivut

Due diligence

Ks. Huolellisuusvelvoite

E

Eettinen kuluttaminen

Kuluttajien keino vaikuttaa markkinoilla tarjottaviin tuotteisiin ja palveluihin ja vaatia yrityksiltä niiden eettisyyden parantamista esim. ihmisoikeuksien, eläinten oikeuksien tai ympäristövaikutusten suhteen. Eettiseen kuluttamiseen liittyy keskeisesti tuotteiden ja palveluiden alkuperän ja ympäristövaikutusten selvittäminen ja tietoisuuden levittäminen niistä esimerkiksi sosiaalisessa mediassa. Myös liiallisen kuluttamisen välttäminen ja tuotteiden huolto, kierrätys tai uudelleenkäyttö kuuluu eettiseen kuluttamiseen.

Eettinen sijoittaminen

Ks. Vastuullinen sijoittaminen

Eettinen toimintaohjeisto

Yritys määrittelee eettisessä toimintaohjeistossaan (Code of Conduct) toimintansa periaatteet, joiden tarkoitus on ohjata yritystä ja sen työntekijöitä sekä joskus myös alihankkijoita vastuullisiin toimintatapoihin.

Eettinen yritystoiminta

Ks. Yritysvastuu

Ekologinen jalanjälki

Ekologinen jalanjälki kuvaa ihmisen tai organisaation ekologista vaikutusta käytettyjen luonnonvarojen (maa, vesi, ruoka tms.) suhteen. Ekologinen jalanjälki ilmoitetaan yleensä hehtaareina tuottavaa maata.

Ekologinen vastuu

Ks. Ympäristövastuu

Ekotehokkuus

Suuremman tuote- ja palvelumäärän tuottaminen käyttäen keskimääräistä vähemmän tuotantopanoksia (materiaaleja, raaka-aineita ja energiaa) ja synnyttäen keskimääräistä vähemmän jätettä ja saasteita. Ekotehokkuutta onnistutaan usein parantamaan uudistamalla valmistuksessa käytettävää teknologiaa tai prosesseja.

Elinkaariarviointi (Life Cycle Assessment, LCA)

Tuotteen tai palvelun ympäristövaikutusten mittaaminen ja arviointi koko sen elinkaaren ajalta. Elinkaariarvioinnin tarkoituksena on parantaa tuotteeseen tai palveluun tarvittavien tuotantopanosten käytön tehokkuutta.

EMAS (Eco-Management and Audit Scheme)

Euroopan komission kehittämä ympäristöjohtamis- ja hallintajärjestelmä, jonka avulla organisaatio voi arvioida, raportoida ja parantaa ekologista suorituskykyään.

Ks. EU:n EMAS-verkkosivut

ESG (Environmental, Social and Governance)

Eryteisesti investointialalla käytetty termi, joka viittaa yrityksen toimintatapojen arviointiin ja sen tulevan taloudellisen suorituskyvyn ennustamiseen arvioinnin perusteella. ESG-arvioinnissa huomioidaan yrityksen ympäristövaikutukset, sosiaaliset vaikutukset ja hallinnolliset käytännöt.

Esteettömyys (accessibility)

Esteettömyys on yksi sosiaalisen vastuun osa-alueista. Esteettömyydellä tarkoitetaan tuotteiden ja palveluiden suunnittelua ja tiedon esittämistä niin, että ne ovat yhdenvertaisesti kaikkien käytettävissä, ymmärrettävissä ja saavutettavissa. Esteettömyyden huomiointi tuotteiden ja palveluiden suunnittelussa voi olla yrityksille merkittävä liiketoimintamahdollisuus. Synonyyminä käytetään usein myös termiä saavutettavuus. Ks. Design for All -verkosto

F

Finanssikriisi

Yhdysvalloista vuonna 2007 alkanut maailmanlaajuinen pankki- ja rahoituskriisi. Kriisin laukeamisen syynä olivat Yhdysvaltain keskuspankin pitkään ylläpitämä matala korkotaso, asuntolainojen holtiton myöntäminen maksukyvyttömille asiakkaille, asuntolainoille säädetyt veroedut, rahoituslaitosten riskihalukkuus ja velkarahalla sijoittaminen, laajaksi paisuneen johdannaiskaupan läpinäkymättömyys, pankkivalvonnan puutteet ja lainsäädännön porsaanreiät. Finanssikriisi ajoi monet pankit konkurssiin ja levisi Yhdysvalloista muuhun maailmaan.

G

Global Compact

YK:n aloite, joka määrittää yrityksille yhteiskunnallisesti vastuullisen toiminnan kymmenen peruseriaatetta koskien erityisesti ihmisoikeuksia, työntekijän oikeuksia, ympäristökysymyksiä ja korruptionvastaisuutta. www.unglobalcompact.org

Good Governance

Ks. Hyvä hallintotapa

GRI (Global Reporting Initiative)

Johtava yritysvastuun raportointiohjeisto. GRI:n mukaisessa raportissa organisaatio voi esittää sosiaaliseen, ekologiseen ja taloudelliseen vastuullisuuteensa liittyviä tietoja vertailukelpoisessa muodossa muihin GRI-raportoijiin nähden. FIBS on GRI:n Data Partner Suomessa ja julkaisee suomalaisten yritysten vastuullisuusraportit GRI Sustainability Disclosure Database -tietokannassa. Ks. FIBSin teemasivusto vastuullisuusraportoinnista

H

Harmaa talous

Yritystoimintaa, jossa laiminlyödään lakisääteisiä velvoitteita kuten verojen, eläke-, tapaturma- tai vakuutusmaksujen maksaminen.

Hiilijalanjälki

Esimerkiksi tuotteen, palvelun tai yksilön aiheuttama ilmastokuormitus. Hiilijalanjälkiarviossa huomioidaan aiheutetut hiilidioksidipäästöt tai kaikki kasvihuonepäästöt ja jalanjälki ilmoitetaan yleensä hiilidioksidiekvivalentteina.

Hikipaja (sweatshop)

Epäinhimillinen työympäristö. Hikipajoja on erityisesti kehitysmaissa ja niissä voi esiintyä lapsityövoimaa, alipalkkausta, vaarallisia työoloja jne. Kehitysmaiden hikipajoissa valmistetaan kritiikistä huolimatta edelleen suuri osa länsimaiden kulutustavaroista. FIBSin työkirja FIBSin työkirja Liiketoiminta kehittyvillä markkinoilla auttaa yrityksiä kehittämään alihankintaketjujensa vastuullisuutta

Huolellisuusvelvoite (due diligence)

Yrityksen pyrkimys ennakoivasti tunnistaa kaikki hankkeeseen, yritysostoon tai toiminnan koko elinkaareen liittyvät riskit ja välttää sekä lieventää näitä riskejä vastuullisen ja huolellisen toiminnan kautta.

Hyvä hallintotapa (Good Governance / Corporate Governance)

Organisaation hallinnointi- ja ohjausjärjestelmä, joka määrittelee hallituksen ja muun yritysjohdon roolit ja tavan johtaa ja valvoa organisaatiota. Hyvä hallintotapa käsittää suhteet omistajiin ja muihin sidosryhmiin.

Hyvä veli -verkosto

Vaikutusvaltaisten henkilöiden verkosto, jossa vaikutusvaltaa käytetään korruption tavoin verkoston jäsenten edun takaamiseksi.

Hyväntekeväisyys

Toisten auttaminen ilman oman edun tavoittelua. Esimerkiksi yritys voi harjoittaa hyväntekeväisyyttä lahjoittamalla rahaa tai muita resursseja johonkin tärkeäksi kokemaansa tarkoitukseen kuten lasten tai sairaiden auttamiseen tai urheilun tai taiteen tukemiseen. Hyväntekeväisyys voi olla osa yrityksen yhteiskuntavastuuta, mutta nykyisin yhä useampi yritys pyrkii rahalahjoitusten sijaan tekemään strategista yhteistyötä mm. kansalaisjärjestöjen kanssa kehittääkseen vastuullisia käytäntöjään. Ks. FIBSin teemasivusto Yritysten ja järjestöjen yhteistyö

|

Ihmisoikeudet

Jokaisen ihmiskunnan jäsenen yhtäläiset perusoikeudet. Ihmisoikeuksia on määritelty kansainvälisissä sopimuksissa kuten YK:n ihmisoikeusjulistuksessa. Ihmisoikeuksiin kuuluu mm. oikeus työhön, oikeus riittävään elintasoon, oikeus terveyden- ja sairaudenhoitoon, oikeus osallistua ammattiyhdistystoimintaan, sananvapaus, uskonnonvapaus ja vapaus syrjinnästä. Yritysten tulee kaikessa toiminnassaan suojella ihmisoikeuksia ja varmistaa niiden toteutuminen myös koko toimitusketjussa. Ks. YK:n teemasivusto Business & Human Rights, FIBSin työkirja Liiketoiminta kehittyvillä markkinoilla sekä FIBSin monimuotoisuuden teemasivusto

Ilmastonmuutos

Ilmakehän lisääntyvästä kasvihuonekaasupitoisuudesta aiheutuva ilmaston globaali pitkäaikainen lämpeneminen. Ilmastonmuutos voi myös viitata luonnolliseen ilmaston kylmenemiseen kuten jääkauden aikaiseen ilmastomuutokseen, mutta nykyään sillä viitataan ennen kaikkea ihmisen toiminnasta johtuvaan ilmaston lämpenemiseen. Ks. Ilmasto-opas.fi

Innovaatio/innovointi

Innovaatio on uusi ratkaisu jonkin ongelman ratkaisemiseksi, tarpeen tyydyttämiseksi tai toiminnan tehostamiseksi. Innovaatio voi olla esim. uusi tuote, palvelu, toimintatapa, teknologia tai idea, joka hyödyttää yritystä ja/tai yhteiskuntaa. Kestävä innovointi on liiketoiminnallisesti kannattavien ratkaisujen kehittämistä paikallisiin ja globaaleihin ongelmiin. Ks. Shared Value Initiative

ISO 26000 -yhteiskuntavastuuopas

Kansainvälisen standardisoiimisjärjestö ISO:n opas, joka käy läpi keskeiset yhteiskuntavastuuseen liittyvät termit ja periaatteet, ja neuvoo mm. sidosryhmien osallistamisessa. ISO 26000 ei ole sertifioitava standardi vaan yhteiskuntavastuun ymmärtämiseen ja toteuttamiseen tarkoitettu opas yrityksille. Oppaan voi ostaa Suomen Standardisoiimisliitosta

K

Kansalaisjärjestö (Non-Governmental Organization, NGO)

Hallituksista riippumaton, kansalaisia yhteen kokoava, usein voittoa tavoittelematon järjestö. Kansalaisjärjestöt pyrkivät edistämään tärkeiksi katsomiaan aiheita kuten luonnonsuojelua, yritysten vastuullisuutta tai ihmisoikeuksia ja synnyttävät julkista keskustelua näistä aiheista. Kansalaisjärjestöillä on tärkeä rooli yritysten vastuullisuustyön vauhdittajina ja kansalaisjärjestö voikin olla yritykselle erinomainen yhteistyökumppani yritysvastuun toteuttamisessa. Ks. FIBSin teemasivusto yritysten ja järjestöjen yhteistyöstä

Kasvihuoneilmiö

Maapallon ilmakehän kasvihuonekaasut toimivat kasvihuoneen lasin tavoin päästään auringon säteilyn sisään ilmakehään ja estäen maapallon lämpösäteilyn karkaamisen. Tätä kutsutaan kasvihuoneilmiöksi. Ilmaston lämpeneminen johtuu ilmakehän kasvihuonekaasupitoisuuksien kasvamisesta ja sen myötä kasvihuoneilmiön voimistumisesta.

Kasvun rajat (Limits to Growth)

Kasvun rajat on vuonna 1972 julkaistu rajatonta talouskasvua kritisoiva merkkiteos. Kasvun rajat -teoksen perusteeksi on, että maailman kantokyky ei kestä väestön ja talouden kiihtyvää kasvua vaan ihmiskunnan on muutettava kehityksen suuntaa ja löydettävä tasapaino ihmisen toiminnan ja ympäristön välillä. Raportin tilasi Rooman Klubi ja sen kirjoitti joukko Massachusettsin teknillisen korkeakoulun professoreja.

Kehittyvät markkinat

Kehittyvät maat, joissa talouskasvu on nykyään usein paljon länsimaita voimakkaampaa. Kehittyviksi markkinoiksi luetaan yleensä Itä-Eurooppa, valtaosa Aasiaa, Lähi-itä, Afrikka sekä Etelä- ja Keski-Amerikka, ja ne tarjoavat yrityksille kasvumahdollisuuksia, joita länsimaista on enää vaikea löytää. Kehittyvillä markkinoilla toimimiseen liittyy kuitenkin myös riskejä, joihin yrityksen on varauduttava. Ks. FIBSin teemasivusto kehittyvistä markkinoista

Kestävä kehitys (sustainability)

Kehitys, joka vastaa tämänhetkisen yhteiskunnan tarpeisiin vaarantamatta tulevien sukupolvien mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa. Kestävää kehitystä käsiteltiin ensimmäisen kerran YK:n Brundtlandin komissiossa 1987.

Kestävä kulutus (sustainable consumption)

Raaka-aineiden ja energian säästeliäs kulutus. Kestävä kuluttaja käyttää mahdollisimman paljon uusiutuvia energialähteitä, aiheuttaa mahdollisimman vähän päästöjä ja jätettä ja kierrättää jätteensä. Vastuullisesti toimiva yritys opastaa asiakkaitaan kestävän kulutuksen keinoista oman toimialansa puitteissa.

Kestävät hankinnat (sustainable sourcing)

Vain ympäristön ja ihmisten kannalta kestävästi ja eettisesti tuotettujen tuotteiden ja palveluiden ostamista. Kestävä hankintaa harjoittava yritys selvittää ostettavien tuotteiden ja palveluiden alkuperän sekä niiden tuotantoprosessin aiheuttamat ympäristövaikutukset ja sosiaaliset vaikutukset ennen ostopäätöstä tai toimittajan valintaa. Ks. kestavahankinnat.fi sekä motivanhankintapalvelu.fi

Kierrätys

Materiaalin tai tuotteen hyödyntämistä uudelleen hävittämisen sijaan. Esimerkiksi yhdyskuntajätteet voidaan lajitella, kierrättää ja hyödyntää uudelleen tuotannossa. Kierrätettyjen raaka-aineiden käyttäminen tuotannossa vähentää tuotannon aiheuttamaa ympäristökuormaa.

Kioton pöytäkirja (Kyoto Protocol)

Kioton (ilmasto)sopimus. Kioton pöytäkirja on Kiotossa, Japanissa vuonna 1997 hyväksytty kansainvälinen sopimus teollisuusmaiden kasvihuonepäästöjen vähentämisestä. Pöytäkirja on lisäys Rio de Janeiron Earth Summit:ssa vuonna 1992 hyväksytyyn YK:n ilmastoprotokollaan (United Nations Framework Convention on Climate Change). Pöytäkirja astui voimaan vuonna 2005 ja sen ratifioineet teollisuusmaat sitoutuivat vähentämään tietyn määrän kasvihuonepäästöjään. Kioton ensimmäinen velvoitekausi kattoi vain vuodet 2008-2012 ja toiseen velvoitekauteen 2013-2020 on sitoutunut ensimmäistä vähemmän maita. EU:n toisen velvoitekauden päästövähennystavoite on -20 % vuoden 1990 tasolta vuoteen 2020 mennessä

Kolmoistilinpäätös (Triple Bottom Line, TBL, 3BL)

Yrityksen suorituskyvyn ilmoittaminen pelkän taloudellisen tuloksen sijaan sekä yrityksen taloudellisten, ekologisten että sosiaalisten vaikutusten suhteen. Kolmoistilinpäätökseen ja sen osa-alueisiin viitataan usein myös sanoilla 'People, Planet, Profit'.

Korruptio

Toimivallan laitonta väärinkäyttöä yksityisen edun tavoittelemiseksi. Suomessa korruptiota esiintyy mm. hyvä veli -verkostojen muodossa. Ks. Transparency International ja TI Suomi

Köyhyysraja (poverty line, poverty threshold)

Tuloraja, jonka alapuolella elävä ihminen luokitellaan köyhäksi. Köyhyysraja voidaan mitata suhteellisesti valtion yleiseen tulotasoon vertaamalla tai absoluuttisesti. Absoluuttisena köyhyysrajana käytetään kansainvälisesti 1,25 dollarin päivätuloja per henki.

L

Laadunvalvonta

Yrityksen tuotteiden tai palveluiden laadun mittaaminen. Laadua pyritään seuraamaan ja parantamaan kaikkiin organisaation toimintoihin ulottuvalla laatujohtamisella. Laadun systemaattiseen hallintaan on kehitetty useita järjestelmiä ja standardeja. Suosittu sertifioitava laadunhallintastandardi on ISO 9001.

Lahjonta

Korruption yleisin muoto, jossa rahalla tai muulla lahjalla pyritään vaikuttamaan lahjonnan kohteen käytökseen ja päätöksentekoon.

Lapsityö

Työn teettäminen lapsilla. Kansainvälinen työjärjestö ILO:n kieltää työnteon kaikilta alle 13-vuotiailta. 13-15-vuotiaat saavat tehdä lyhytaikaista, kevyttä työtä, jos se ei haittaa heidän koulunkäyntiään ja kehitystään. 15-18-vuotiaat saavat tehdä työtä, jota ei ole luokiteltu vaaralliseksi. Lapsityövoiman käyttö on ongelma erityisesti kehitysmaissa ja vastuullisen yrityksen tulee varmistaa, ettei sen toimitusketjussa käytetä lapsityövoimaa. Ks. FIBS:n työkirja Liiketoiminta kehittyvillä markkinoilla

LEED (Leadership in Energy and Environmental Design)

U.S. Green Building Councilin kehittämä, rakennusten ympäristövaikutusten arvioimiseen ja vähentämiseen käytettävä sertifioitava järjestelmä.

Luomu

Luonnonmukaisesti tuotettu ruoka tai muu tuote. Luomuviljelyssä ei käytetä keinotekoisia lannoitteita tai torjunta-aineita. Eläinperäisten luomutuotteiden valmistuksessa eläimiä kohdellaan kunnioittavasti ja niiden lajikohtainen käyttäytyminen mahdollistetaan. EU kontrolloi luomutuotantoa ja -merkintää lainsäädännöllä. Ks. myös Orgaaninen ja EU:n Luomu-verkkosivut

Läpinäkyvyys (transparency)

Vastuullisesti toimivan yrityksen olennainen, avoimuutta kuvaava piirre. Läpinäkyvä yritys raportoi avoimesti ja oikea-aikaisesti toiminnastaan ja sen sekä positiivisista että negatiivisista vaikutuksista ympäristöön, ihmisiin ja talouteen niin, että tieto on helposti kaikkien saatavilla. Ulkoisesti varmennettu yritysraportointi parantaa läpinäkyvyyttä. Läpinäkyvyys lisää vastuullisuutta ja pienentää mm. korruptioriskiä.

M

Monimuotoisuus – henkilöstön ja asiakkaiden (diversity)

Monimuotoisuus on erilaisuutta. Yrityksen henkilöstön ja asiakkaiden monimuotoisuus muodostuu eroista mm. iässä, sukupuolella, terveydentilalla, etnisessä alkuperässä, kansallisuudessa, kielessä, uskonnossa, vakaumuksessa, seksuaalisessa suuntautumisessa, koulutuksessa, kokemuksessa, kyvyissä, työskentelytavoissa, arvoissa ja elämäntyyliä. Yritykset voivat hyödyntää henkilöstön ja asiakkaiden monimuotoisuutta tuotteiden ja palveluiden kehitystyössä sekä uusien innovaatioiden luomisessa. Ks. FIBS:n monimuotoisuusverkosto

Monimuotoisuus – luonnon (biodiversity)

Kaiken elollisen luonnon moninaisuus. Luonnon monimuotoisuuden eli biodiversiteetin huomioon ottamisesta on ilmastonmuutoksen rinnalla yksi yritysten suurimmista globaaleista haasteista - ja mahdollisuuksista. Luonnon monimuotoisuuden väheneminen on yrityksille riski niin raaka-aineiden saannin kuin uusien tuotteiden, teknologioiden ja liiketoimintamahdollisuuksienkin kannalta. Vastuullinen yritys pyrkii aktiivisesti vähentämään oman toimintansa haitallisia vaikutuksia monimuotoisuuteen voidakseen varmistaa parhaat edellytykset omalle toiminnalleen myös tulevaisuudessa. Biodiversiteetin suojeleminen on yrityksille myös mahdollisuus kehittää liiketoimintaansa ja kasvattaa myyntiä innovoimalla luonnon monimuotoisuutta ylläpitäviä käytäntöjä sekä tuote- ja palveluratkaisuja. Ks. FIBS:n teemasivusto Yritykset & biodiversiteetti

Monimuotoisuusjohtaminen

Työntekijöiden erilaisten taustojen, osaamisten ja ominaisuuksien hyödyntäminen entistä innovatiivisemman, tuottavamman ja vastuullisemman työyhteisön rakentamiseksi. Ks. FIBS:n monimuotoisuusverkosto

N

NGO (Non-Governmental Organization)

Ks. Kansalaisjärjestö

O

Orgaaninen (organic)

Luonnonmukainen. Tuote tai tuotantotapa, jossa ei käytetä kemiallisia torjunta-aineita, hormoneja, synteettisiä lannoitteita tai muita myrkyllisiä aineita. Luomutuotteet on tuotettu orgaanisesti.

P

Pakkotyö (forced labour)

Työn teettäminen pakottamalla, esimerkiksi estämällä poispääsy työpaikalta, uhkaamalla väkivallalla, lainaamalla työntekijälle rahaa kohtuuttomin ehdoin ja vaatimalla maksuksi työntekoa tai takavarikoimalla työntekijän henkilöpaperit. Pakkotyövoiman käyttö on ongelma erityisesti kehitysmaissa ja vastuullisen yrityksen tulee varmistaa, ettei sen toimitusketjussa käytetä pakkotyövoimaa. Ks. myös FIBSin Kehittyvät markkinat -teemasivusto

People, Planet, Profit

Kolmoistilin päätöksen (Triple Bottom Line) osa-alueet: ihmiset, luonnonympäristö ja taloudellinen tulos. People, planet, profit -ajattelua voi käyttää yrityksen taloudellista tulosta laajempaan suorituskyvyn arviointiin ottamalla huomioon sekä yrityksen taloudelliset, ekologiset että sosiaaliset vaikutukset.

Positiivinen erityiskohtelu (positive discrimination)

Sellaisen, yleensä vähemmistöön kuuluvan henkilön tai ryhmän suosiminen, joka on tai on vaarassa joutua eriarvoiseen asemaan ilman suosivia erityistoimia. Esimerkiksi koulutuspaikkakiintiöt vähemmistöryhmille tai naisikiintiöt yritysten hallituksissa. Myös henkilöstön monimuotoisuutta voi tehostaa positiivisella erityiskohtelulla. Synonyymeinä käytettäviä termejä ovat positiivinen syrjintä ja käänteinen syrjintä.

Päästökauppa (emission trading)

Kaupankäynti päästöoikeuksilla. Järjestelmä, jossa kasvihuonepäästöjä aiheuttavat yritykset ovat velvollisia omistamaan aiheuttamaansa päästömäärää vastaavan määrän päästöoikeuksia. Päästökauppa tähtää päästöjen kustannustehokkaaseen vähentämiseen: jos päästöjen vähentäminen on yritykselle halvempaa kuin päästöoikeuksien hankkiminen, kannattaa sen vähentää toimintansa päästöjä ja myydä mahdolliset ylimääräiset päästöoikeudet päästöoikeusmarkkinoilla. EU edellyttää päästöoikeuksia suurilta teollisuus- ja energiatuotantolaitoksilta. Ks. EU:n päästökauppa-verkkosivut ja Energiemarkkinavirasto

R

Raportointi

Ks. Vastuullisuusraportointi

Reilu kauppa (fair trade)

Oikeudenmukaisen kaupankäynnin muoto, jossa erityisesti kehitysmaiden tuottajien asemaa kansainvälisen kaupan osapuolina pyritään parantamaan mm. kehittämisprojektien ja yhteistyön avulla sekä maksamalla tuottajille tyypillistä korkeampaa, tuotannon kustannukset kattavaa ostohintaa. Reilu kauppa yhdistetään useimmiten Fairtrade Labelling Organizations Internationalin Reilu kauppa -sertifikaattiin.

Riskienhallinta

Riskien tunnistamiseen, välttämiseen ja/tai sen vaikutusten pienentämiseen keskittyvää toimintaa. Riskienhallinta on laadunhallinnan tapaan olennainen osa yritystoimintaa ja myös riskienhallintaan on kehitetty sertifioitavia standardeja kuten ISO 31000.

Roman Klubi (The Club of Rome)

Noiin sadasta kansainvälisestä yhteiskunnallisesta vaikuttajasta koostuva tulevaisuudentutkimuksellinen keskustelufoorumi, joka on keskittynyt ympäristöongelmien, luonnonvarojen riittävyyden ja energiakysymysten pohdintaan ja tutkimukseen. Klubi perustettiin vuonna 1968 ja sen päämaja sijaitsee nykyään Sveitsissä. Roman Klubi julkaisi tunnetun Kasvun rajat -teoksen vuonna 1972.

S

Sidosryhmä (stakeholder, interest group)

Henkilö tai ryhmä, johon yrityksen toiminta voi vaikuttaa tai joka voi vaikuttaa yrityksen toimintaan. Sidosryhmiä ovat mm. osakkeenomistajat, henkilöstö, alihankkijat, kilpailijat, asiakkaat, viranomaiset, paikallisyhteisö ja luonnonympäristö. Sidosryhmien kuuntelu / sidosryhmädialogi eli sidosryhmien odotusten, tarpeiden ja vaatimusten huomioonottaminen on vastuullisen yritystoiminnan kivijalka.

Sosiaalinen toimilupa

Avoimella ja vastuullisella toimintatavalla sidosryhmiltä lunastettava toimilupa yritystoiminnalle. Yrityksellä on sosiaalinen toimilupa vain, jos sen sidosryhmät, kuten paikallisväestö, kansalaisjärjestöt tai rahoittajat, hyväksyvät sen toiminnan. Yritykseltä ei juridisesti vaadita sosiaalista toimilupaa, mutta toimiluvan puuttuessa siihen kohdistuu enemmän yritystoimintaa hankaloittavaa kritiikkiä ja vastustusta. Myös yhteiskunnallinen toimilupa.

Sisäinen valvonta (internal audit)

Yrityksen sisäinen valvonta sananmukaisesti valvoo ja tarkastaa yrityksen toimintoja tavoitteena varmistaa toiminnan laillisuus ja parantaa yrityksen suorituskykyä ja vastuullisuutta sekä eliminoida riskejä. Synonyyminä käytetään myös termiä sisäinen tarkastus.

Sosiaalinen vastuu

Yksi yritysvastuun osa-alue. Sosiaaliseen vastuun kenttään kuuluvat mm. ihmisoikeuksien kunnioittaminen kaikessa yritystoiminnassa, työntekijöiden hyvinvoinnista, terveydestä ja työoloista huolehtiminen sekä paikallisyhteisön ja yhteiskunnan kehittäminen.

Sosiaalinen yrittäjyys (social entrepreneurship)

Yritystoiminnan muoto, joka tähtää sosiaalisten tai yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisuun pelkän voiton tavoittelun sijaan. Sosiaalinen yritys viittaa myös yrityksiin, joiden henkilöstöstä vähintään 30 % on

vajaakuntoisia tai pitkäaikaistyöttömiä. Tällaiset yritykset ovat oikeutettuja saamaan palkkatukea Suomen valtiolta. Ks. sosiaalinenyritys.fi

Strateginen yritysvastuu

Yritysvastuu on strategista, kun vastuullisuus on osa yrityksen ydinliiketoimintaa tai liiketoiminnan lähtökohta. Strategista yritys vastuuta harjoittava yritys sisällyttää liiketoimintastrategiaansa taloudellisten tavoitteiden lisäksi myös sosiaaliset ja ekologiset tavoitteet. Synonyyminä käytetään myös termiä strateginen yhteiskuntavastuu.

Sukupuolisyrrjintä

Sukupuoleen kohdistuva syrjintä erityisesti työelämässä.

Syrjintä (discrimination)

Yksilön tai ryhmän eriarvoinen kohtelu ilman hyväksyttävää syytä. Suomen yhdenvertaisuuslain mukaan "ketään ei saa syrjiä iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, sukupuolisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella". Ks. yhdenvertaisuus.fi

Syrjäytyminen

Yksilön tai ryhmän ajautuminen taloudellisesti ja sosiaalisesti huonoihin olosuhteisiin, joissa syrjäytynyt jää osattomaksi jostakin perusasiasta kuten työstä, koulutuksesta, asunnosta, terveydenhuollosta tai sosiaalisista suhteista muihin ihmisiin. Kun syrjäytymisprosessissa nämä siteet yhteiskuntaan heikkenevät, ei syrjäytynyt yleensä myöskään kykene osallistumaan täyspainoisesti yhteiskunnan toimintaan. Syrjäytymistä ennaltaehkäisevien käytäntöjen kehittäminen, kuten nuorten ja muiden syrjäytymisvaarassa olevien työllistymisen tukeminen, voi olla yrityksille yksi konkreettinen keino toteuttaa sosiaalista vastuuta ja turvata samalla omat toimintaedellytyksensä tulevaisuudessa.

T

Tasa-arvo

Kaikkien ihmisten samanarvoisuus yksilöinä ja yhteiskunnan jäseninä. Usein tasa-arvolla viitataan erityisesti sukupuolten väliseen tasa-arvoon.

Tilivelvollisuus

Ks. Vastuunalaisuus

Toimitusketjun hallinta

Yrityksen hankintaketjun johtaminen. Yrityksen toimitusketjun toimivuus eli ketjun osapuolten välisen yhteistyön sujuvuus, toimitusketjun luotettavuus ja läpinäkyvyys sekä toimitusten oikea-aikaisuus on tärkeä

Lähde: FIBS Yritysvastuuverkosto <http://www.fibsry.fi/fi/yritysvastuu/yritysvastuusanasto>

tekijä yrityksen kilpailukyvyyn kannalta. Toimitusketjun hallintaan liittyy myös koko ketjun kattava riskikartoitus ja toimittajien toimintatapojen vastuullisuuden varmistaminen. Ks. FIBS:n teemasivusto toimitusketjujen hallinnasta

Triple Bottom Line (TBL, 3BL)

Ks. Kolmoistilinpäätös

Työhyvinvointi

Työhyvinvointi on työn turvallisuuden, terveellisyyden ja mielekkyyden muodostama kokonaisuus. Työhyvinvointiin vaikuttaa mm. sekä työntekijän henkilökohtainen terveys ja hyvinvointi että työympäristön turvallisuus ja terveellisyys, työyhteisön ilmapiiri, työn sisällön mielekkyys, ammatillisen kehityksen tukeminen ja palkkaus. Työhyvinvointi on yksi osa sosiaalista vastuullisuutta. Ks. Työterveyslaitoksen työhyvinvointi-verkkosivut sekä FIBS:n monimuotoisuusverkoston teemasivut

Työkulttuuri

Työkulttuuri kuvaa työyhteisön tapaa toimia, työpaikan työmoraalia, työnteon sääntöjä ja ehtoja, työyhteisön vuorovaikutustapaa ja sitä, miten asiakkaita ja muita sidosryhmiä on tapana kohdella. Vastuullisuus voi olla työkulttuurin lähtökohta.

Työkyky

Työntekijän fyysisten ja psyykkisten voimavarojen, osaamisen, ammattitaidon, asenteen ja työn mielekkyyden summa. Hyvä työkyky on yksi työhyvinvoinnin kulmakivistä ja työhyvinvointi osa sosiaalista vastuuta.

Työn ja vapaa-ajan yhdistäminen

Työnteon ja vapaa-ajan mielekäs yhdistäminen niin, että työt tulevat tehtyä, mutta vapaa-aikaa jää tarpeeksi esim. perhe-elämään ja harrastuksiin tai muihin henkilökohtaisiin tarpeisiin. Toisille se voi tarkoittaa työntekoa ajasta ja paikasta riippumatta ja toisille taas esimerkiksi työn ja vapaa-ajan tarkkaa erottelua. Keskeistä työn ja vapaa-ajan onnistuneelle yhdistämiselle on työkulttuurin joustavuus. Työn ja vapaa-ajan yhdistämiskäytäntöjen kehittäminen voi olla yritykselle konkreettinen tapa toteuttaa vastuullisuutta ja samalla kilpailukykyään mm. parhaiden osaajien rekrytoinnissa.

Työpaikkakiusaaminen

Työpaikkakiusaaminen on tilanne, jossa työntekijä joutuu jatkuvan kiusaamisen uhriksi ilmeinen, eleinen, puheinen tai teoinen. Jatkuva kiusaaminen on henkistä tai fyysistä väkivaltaa ja se voi ilmetä esimerkiksi syrjintänä, nimittelyinä, vähättelyinä tai tönimisenä. Kiusaamisella voi olla vakavia seurauksia kiusatulle ja samalla koko työyhteisölle. Kiusaaminen heikentää työilmapiiriä ja vaikuttaa negatiivisesti yritysten ja organisaatioiden työnantajamaineeseen.

Työsuojelu

Sekä lakisääteistä että vapaaehtoista työn ja työolosuhteiden aiheuttamien vaara- ja haittatekijöiden ehkäisemistä, vähentämistä tai poistamista. Työsuojelulla varmistetaan työn ja työympäristön ja turvallisuus ja terveellisyys sekä työntekijöiden hyvinvointi.

Ks. Työsuojeluhallinto

Työterveys

Työterveys on osa työhyvinvointia, ja työterveyshuolto on lakisääteistä, ehkäisevää terveydenhuoltoa, jonka tarkoitus on parantaa työntekijän hyvinvointia ja työkykyä.

Ks. Työterveyslaitoksen työterveyshuolto-verkkosivut

Työturvallisuus

Työturvallisuus on työterveyden tapaan osa työhyvinvointia sekä työsuojelua. Työturvallisuusjohtamisella toteutetaan esim. organisaation ympäristö-, tieto-, henkilö- ja toimitilaturvallisuutta. Ks.

Työterveyslaitoksen työturvallisuus-verkkosivut

Työtyytyväisyys

Työntekijän kokemus subjektiivinen tyytyväisyys työhönsä ja työympäristöönsä. Työtyytyväisyyteen vaikuttaa suoraan henkilön työhyvinvointi.

V

Valkopesu (whitewash)

Yksilön tai organisaation harjoittama, yleensä yrityksen aiheuttamien sosiaalisten vaikutusten kaunistelu ja negatiivisten vaikutusten vähättely pelkän julkisuuskuvan kiillottamiseksi. Vrt. viherpesu

Vapaaehtoistyö (henkilöstön)

Henkilöstön vapaaehtoistyöllä tarkoitetaan tavallisesti palkattoman, vapaaehtoisen työn tekemistä aatteen, yhteisön tai ihmisen hyväksi työajalla, jolta vapaaehtoistyötä tekevän henkilöstön työnantaja maksaa palkan. Monet yritykset kannustavat työntekijöitään vapaaehtoistyöhön sallimalla työntekijöidensä käyttävän vapaaehtoistyöhön tietyn määrän työaikaä esimerkiksi kuukausittain. Yrityksille henkilöstön vapaaehtoistyö voi olla osa henkilöstön kehittämiskäytäntöjä sekä konkreettinen tapa toteuttaa vastuullisuutta. Ks. FIBS:n Yritykset ja järjestöt -teemsivusto sekä Kansalaisareena

Varovaisuusperiaate

Periaate, jonka mukaan ympäristöä suojeleviin toimenpiteisiin ryhtymistä ei saa estää aukottoman tieteellisen näytön puuttuminen ympäristön tilasta ja sen seurauksista. Esim. ilmastonmuutosta on pyrittävä hillitsemään, vaikka täydellistä tieteellistä yksimielisyyttä ilmastonmuutoksen seurauksista ei olekaan.

Vastuullinen johtaminen

Johtamistapa, jolla pyritään positiivisiin taloudellisiin, sosiaalisiin ja ekologisiin vaikutuksiin pelkkien taloudellisten kriteerien asettamisen sijaan. Vastuullinen johtaminen on ihmisläheistä, tasa-arvoista ja sitouttavaa.

Vastuullinen markkinointi (sustainable marketing)

Markkinointi- ja mainontatapa, joka antaa totuudenmukaisen kuvan markkinoitavasta tuotteesta tai palvelusta ja on hyvän tavan mukainen eli ei esimerkiksi sisällä syrjintää, väkivaltaa tai muita epäasiallisia markkinointikeinoja. Vastuullisella markkinoinnilla tai vastuullisuusmarkkinoinnilla viitataan usein myös markkinointiin ja mainontaan, jossa markkinointiargumenttina käytetään tuotteen tai palvelun ympäristöystävällisyyttä tai sosiaalista vastuullisuutta.

Vastuullinen sijoittaminen

Ympäristö- ja sosiaaliseen vastuuseen sekä hyvään hallintotapaan liittyvien kriteerien huomioiminen varainhoidossa ja sijoituspäätöksissä. Synonyyminä voidaan käyttää termiä eettinen sijoittaminen. Ks. Principles for Responsible Investment (PRI) ja Finsif

Vastuullinen työnantaja

Työnantaja, joka kantaa vastuunsa sekä toimintansa sosiaalisista, ekologisista että taloudellisista vaikutuksista. Vastuullinen työnantaja huolehtii työntekijöidensä työhyvinvoinnista ja -turvallisuudesta.

Vastuullinen yritystoiminta

Ks. Yritysvastuu

Vastuullisuus (responsibility)

Ks. Yritysvastuu

Vastuullisuusraportointi

Yrityksen sosiaalisista, ekologisista ja taloudellisista vaikutuksista raportointi pelkän taloudellisen raportoinnin sijaan. Kansainvälisesti käytetyin vastuullisuusraportoinnin standardi on Global Reporting Initiative (GRI). Ks. FIBS:n teemasivu vastuullisuusraportoinnista

Vastuunalaisuus (accountability)

Englanninkielessä sanoja "accountability" ja "responsibility" (vastuullisuus) käytetään usein eri tarkoituksiin: "accountability" viittaa jollekin ylemmälle taholle vastuussa olemiseen, esim. yritys vastaa päätöksistään ja toiminnoistaan omalle hallinnolleen, viranomaisille ja muille sidosryhmille, "responsibility" taas viittaa vastuuntuntoon. Suomenkielessä termi "vastuullisuus" viittaa molempiin asioihin.

Veroparatiisi

Valtio tai alue, jossa verotus on olematonta tai nimellistä, tietojen vaihto on puutteellista, sijoittajien ja liiketoiminnan yksilöintitiedot on lainsäädännöllä salattu muiden maiden viranomaisilta ja veroedut on usein kohdistettu vain ulkomaisille sijoittajille.

Vesijalanjälki

Esimerkiksi tuotteen, yksilön tai yrityksen kuluttamien vesivarojen määrä kuutiometreinä ilmaistuna. Vesijalanjälkeen lasketaan kaikki käytetyt vesivarat talousvedestä viljelyyn ja teollisuustuotantoon tarvittavaan veteen. Ks. waterfootprint.org

Vihherpesu (greenwash)

Viestinnän keinoin toteutettua pinnallista ympäristöystävällisyyttä, jonka tarkoitus on ainoastaan parantaa julkisuuskuvaa todellisten ympäristöhaittojen pienentämisen sijaan.

Vihreät arvot

Yritysten ja yksilöiden ympäristönsuojeluun perustuvat toiminta- ja elämänarvot.

W

Whistleblowing-järjestelmä

Järjestelmä tai kanava, jonka kautta yrityksen henkilöstö tai muu sidosryhmä voi ilmoittaa havaintoja tai epäilyjä korruptiosta, muista väärinkäytöksistä tai yrityksen toimintaohjeiden vastaisesta toiminnasta. Whistleblowing-kanava voi olla esimerkiksi anonyymi internetlomake.

Y

Yhteisen arvon tuottaminen (Creating Shared Value, CSV)

Liiketoimintamalli, joka yhdistää tuloksellisen liiketoiminnan ja yhteiskunnallisen hyvinvoinnin edistämisen. Mallin mukaan toimivan yrityksen liiketoiminnan lähtökohtana on jonkun yhteiskunnallisen ongelman ratkaiseminen tai hyvinvoinnin parantaminen vastuullisin keinoin.

Ks. Shared Value Initiative

Yhteiskunnallinen yritys

Yhteiskunnallinen yritys pyrkii liiketoiminnallaan ratkaisemaan yhteiskunnallisia tai ympäristöongelmia ja edistämään yhteiskunnallista hyvinvointia. Joskus yhteiskunnallisella yrityksellä viitataan sosiaaliseen yritykseen (ks. sosiaalinen yrittäjyys). Ks. Yhteiskunnallinen yritys -merkki

Yhteiskuntavastuu

Ks. Yritysvastuu

Yhteiskuntavastuuraportointi

Ks. Vastuullisuusraportointi

Ympäristöjohtaminen

Ympäristöjohtaminen on yrityksen ympäristövaikutusten tietoista johtamista. Ympäristöjohtamisessa yrityksen ympäristövaikutuksia pyritään hallitsemaan ja seuraamaan esimerkiksi erilaisten ympäristöhallintajärjestelmien avulla.

Ympäristövastuu

Yksi yritysvastuun osa-alue. Yritykset ovat vastuussa toimintansa vaikutuspiirissä olevasta luonnonympäristöstä. Vastuullisesti toimiva yritys pyrkii minimoimaan toimintansa vaikutukset ympäristöön ja varmistamaan näin samalla toimintaedellytyksensä myös tulevaisuudessa. Ympäristövastuuseen sisältyvät mm. luonnonvarojen tehokas käyttö, säästeliäisyys, maaperän, vesistöjen ja ilman suojeleminen, ilmastonmuutoksen hillitseminen, luonnon monimuotoisuuden vaaliminen sekä vastuu yrityksen tuotteiden tai palveluiden ympäristövaikutuksista koko niiden elinkaaren ajalta. Ks. Ekokompassi

Ympäristöystävällinen

Tuote tai toimintatapa, jonka ainakin väitetään olevan hyväksi ympäristölle tai joka ei vahingoita ympäristöä esimerkiksi synnyttämällä turhaa tai ongelmajätettä ja joka minimoi uusiutumattomien luonnonvarojen käytön.

Yrityskansalaisuus (corporate citizenship)

Yrityksen osallistuminen ympäröivän yhteiskunnan vastuulliseen kehittämiseen ja ongelmien lievittämiseen. Käytetään usein synonyymina yritysvastuulle tai yhteiskuntavastuulle.

Yritysvastuu (corporate responsibility, CR)

Yritysvastuu, yhteiskuntavastuu, vastuullinen yritys ja liiketoiminta, eettinen yritys ja liiketoiminta sekä yrityskansalaisuus viittaavat kaikki yrityksen vastuuseen sen sosiaalisista, taloudellisista ja ympäristövaikutuksista. Vastuullinen yritystoiminta on kestävä ja kannattavaa liiketoimintaa, jossa huomioidaan yrityksen suorat ja epäsuorat vaikutukset ympäröivään yhteiskuntaan. Lue lisää yritysvastusta, sen hyödyistä, osa-alueista ja historiasta.